

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2021 · N.15 · ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Secretaria de redacció:
Vanesa Triay

Consell de redacció:
Daniel Alcubierre
(MUHBA)
Reinald González
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Núria Miró (MUHBA)
Miquel Molist (UAB)
Emili Revilla (MUHBA)
Teresa Reyes (DiBa)
Queralt Solé (UB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2021:**
Carmen Aranegui Gascó
Xurxo M. Ayán
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Laura Castells
Lídia Colomines
Carlo Ebanista
Virginia García-Entero

Albert Garcia Espuche
Enrico Giannichedda
Ignacio Grau
Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret
Alberto León Muñoz
Josep M. Macias
Assumpció Malgosa
Pedro Mateos Cruz
Josep M. Nolla
Lauro Olmo Enciso
Josep M. Palet
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Paolo Ramagli
Santiago Riera Mora
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
M. Dolors Magallón
El taller interactivo, S.L.

Imatges de la coberta:
Daniel Alcubierre-
MUHBA

Imatges contracoberta:
Global Mediterrània

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2021·NÚM.15·ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

9-12 QUARHIS I EL MUSEU COM A CENTRE DE CONEIXEMENT: CAP A UNA NOVA ETAPA

JOAN ROCA I ALBERT

ARQUEOLOGIA DEL CONFLICTE I CIUTADANIA

16-57 BARCELONA 1936-1939: SISTEMA DEFENSU I CANVIS EN L'ARQUITECTURA D'UNA CIUTAT A LA REREGUARDA. UNA PROPOSTA D'ESTUDI DES DE L'ARQUEOLOGIA DEL CONFLICTE
JORDI RAMOS RUIZ

58-73 LA PETJADA DELS BOMBARDEIGS DE LA GUERRA CIVIL A LA CIUTAT DE BARCELONA: UNA PROPOSTA METODOLÒGICA
LAIA GALLEGU-VILA

74-79 ANNEX 1: ACCIÓ DEFENSA PASSIVA: CREACIÓ CONTEMPORÀNIA, EDUCACIÓ I ARQUEOLOGIA
NÚRIA AIDELMAN FELDMAN | LAIA COLELL APARICIO | CARLES GINER I CAMPRUBÍ

NOTES I ESTUDIS

82-103 LES PRIMERES SOCIETATS AGRÍCOLES A L'ÀREA DE SANT ANDREU I LA SAGRERA (BARCELONA): UNA VISIÓ DE CONJUNT
SERGIO ARROYO BORRAZ | ESTÍBALIZ MONGUILÓ CORTÉS | ISABEL PEREIRA HERNÁNDEZ | ANNA BACH GÓMEZ | MIQUEL MOLIST MONTAÑA

104-127 LA VIL·LA DEL PONT DEL TREBALL DIGNE ENTRE ELS SEGLES IV I VI. UN INDICADOR DEL CANVIS SOCIOECONÒMICS A BARCELONA ENTRE EL BAIX IMPERI I LA TARDOANTIGUITAT
DANIEL ALCUBIERRE GÓMEZ | JORDI ARDIACA RODRÍGUEZ | PERE LLUÍS ARTIGUES I CONESA | ANTONI RIGO JOVELLS

128-147 OS I METALL A LA NECRÒPOLIS ISLÀMICA DEL BORN, ESTUDI ANTROPOLÒGIC I ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ
NÚRIA ARMENTANO OLLER | IGNASI GALTÉS VICENTE | LÍDIA FONT PAGÈS | ANNA LÁZARO LUCAS | CARMÉ MIRÓ I ALAIX

148-159 LES RESTES D'AUS RECUPERADES A LA CASA CORRALES (EL BORN). REFLEXIONS AL VOLTANT DEL CONSUM D'AVIRAM A BARCELONA ENTRE ELS SEGLES XIV I XVIII
LLUÍS LLOVERAS ROCA | ANTONI FERNÁNDEZ ESPINOSA | LLUÍS GARCIA PETIT | SANTIAGO RIERA MORA | CARMÉ MIRÓ I ALAIX | JORDI NADAL LORENZO

160-191 APROXIMACIÓ ALS MATERIALS ARQUEOLÒGICS DE LA FASE FINAL DEL REC COMTAL AL SEU PAS PER L'ANTIC MERCAT DEL BORN
JOSEFA HUERTAS ARROYO | NÚRIA MIRÓ I ALAIX | TONI FERNÁNDEZ ESPINOSA

NOTICIARI

194-196 PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA

197-200 PALEOPAISATGE I PALEOAMBIENT A BARCELONA: EL PROJECTE PALEOBÀRCINO-I (2016-2020)

201 RECURSOS FAUNÍSTICS A LA BARCELONA IMPERIAL, TARDOANTIGA I MEDIEVAL. IMPLICACIONS ECONÒMIQUES I SOCIALS.

202-205 ARQUEOBORN, EL PROJECTE DE RECERCA ARQUEOLÒGICA D'EL BORN-CMM

206-207 NOVES APORTACIONS AL CONEIXEMENT DE LES MAJÒLIQUES DE POSSIBLE ORIGEN VALENCIÀ LOCALITZADES A LA CIUTAT DE BARCELONA

208-209 LA CIRCULACIÓ CERÀMICA A BARCELONA I EL SEU TERRITORI ADJACENT AL VOLTANT DELS SEGLES XV I XVII A TRAVÉS DEL SEU ESTUDI ARQUEOMÈTRIC

210-212 ARQUEOLOGIA I CIUTADANIA. EL PROTOCOL D'ACCÉS ALS REFUGIS ANTIAERIS DE BARCELONA

213 "EDIFICIS FERITS", UNA EINA QUE BUSCA LA PRESERVACIÓ DE LA MEMÒRIA AMB LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA

215-218 BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA

219-226 TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS

227-234 ENGLISH TEXT. SUMMARY

235-242 TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ

243-247 NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTICIARI

NOVES APORTACIONS AL CONEIXEMENT DE LES MAJÒLIQUES DE POSSIBLE ORIGEN VALENCIÀ LOCALITZADES A LA CIUTAT DE BARCELONA

MIREIA PINTO MONTE

FITXA TÈCNICA

Autora de la tesi

· Mireia Pinto Monte

Centre de investigació

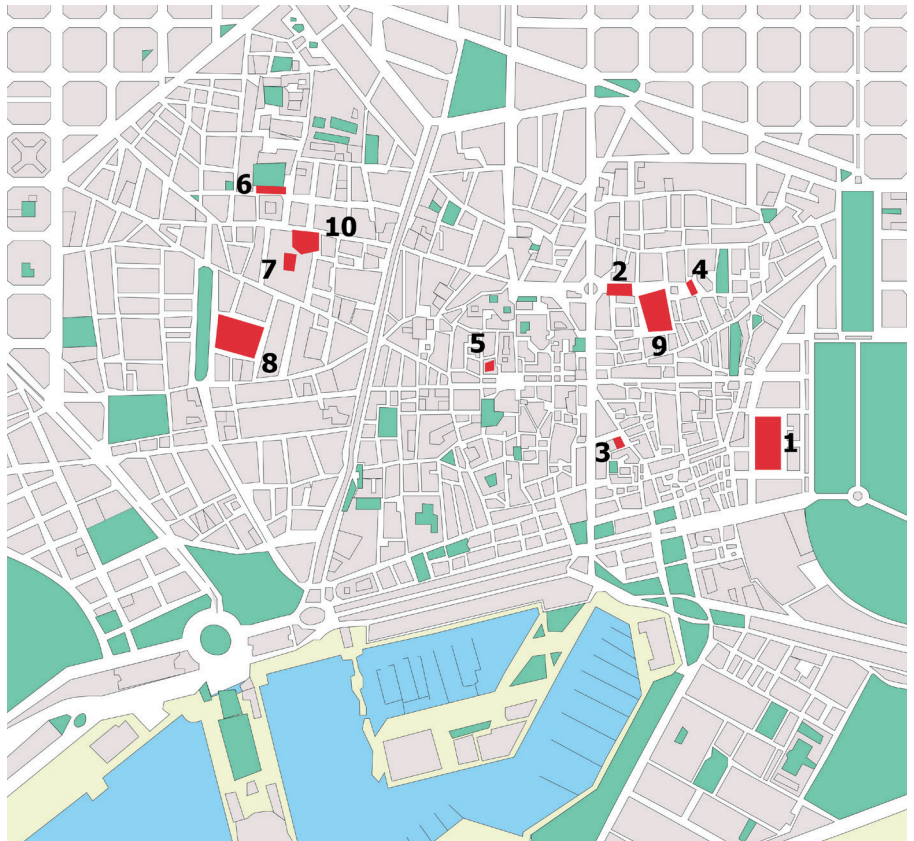
· Universitat de Barcelona

Directors de la tesi

· Jaume Buxeda i Garrigós
· Marisol Madrid i Fernández

Projectes en què s'emmarca la tesi

· TECNOLONIAL - Impacte tecnològic en el nou món colonial. Canvi cultural en ceràmica: arqueologia i arqueometria (HAR2016-75312-P, HAR2012-33784 i HAR2008-02834/HIST).
· ArchAIDE - Archaeological Automatic Interpretation and Documentation of cEramics (N. 693548), European Union's Horizon 2020.

PRESENTACIÓ DEL CAS D'ESTUDI, OBJECTIUS I MÈTODES DE TREBALL

Els resultats aquí exposats són fruit del desenvolupament de la tesi doctoral "Repensar la ceràmica valenciana d'època medieval i moderna des de l'arqueologia i l'arqueometria. Sistematització tipològica, producció i difusió". El principal objectiu de l'esmentat estudi ha estat donar un nou enfocament al material ceràmic valencià d'època medieval i post-medieval, des de l'arqueologia i l'arqueometria. Abordar aquest material ceràmic ens ha aproximat a València com a centre productor, difusor i receptor de les produccions ceràmiques, i en relació a la ciutat de Barcelona ens ha permès comprendre el procés de circulació ceràmic.

La producció de majòliques a l'àrea valenciana és coneguda a partir de diverses fonts (excavacions arqueològiques on s'han documentat els forns ceràmics o peces amb errors de producció, toponímies, fonts escrites...). Però tot i l'abundància d'aquests materials ceràmics en el registre arqueològic, encara actualment hi ha un coneixement parcial i frag-

- 1- Antic mercat del Born
- 2- Avinguda Francesc Cambó
- 3- Carrer Argenteria
- 4- Carrer Fonollar
- 5- Carrer Sant Honorat
- 6- Convent dels Àngels
- 7- Hospital de la Santa Creu
- 8- Illa Robador
- 9- Mercat de Santa Caterina
- 10- Plaça Gardunya

Figura 1

Mapa de les intervencions arqueològiques de Barcelona on s'han mostrejat les ceràmiques que han estat analitzades en la tesi doctoral. [Autora: M. Pinto]

mentari. Una problemàtica important entorn les ceràmiques majòliques és que tradicionalment han estat classificades en funció a les decoracions que presenten seguint criteris d'història de l'art, sense tenir present la mida i la forma de la peça ceràmica. Dins de la tesi s'ha establert una proposta de classificació tipològica, basada en el treball estadístic (mètode Euclidean Distance Matrix Analysis), de les ceràmiques valencianes elaborades entre els segles XIII i XVIII.

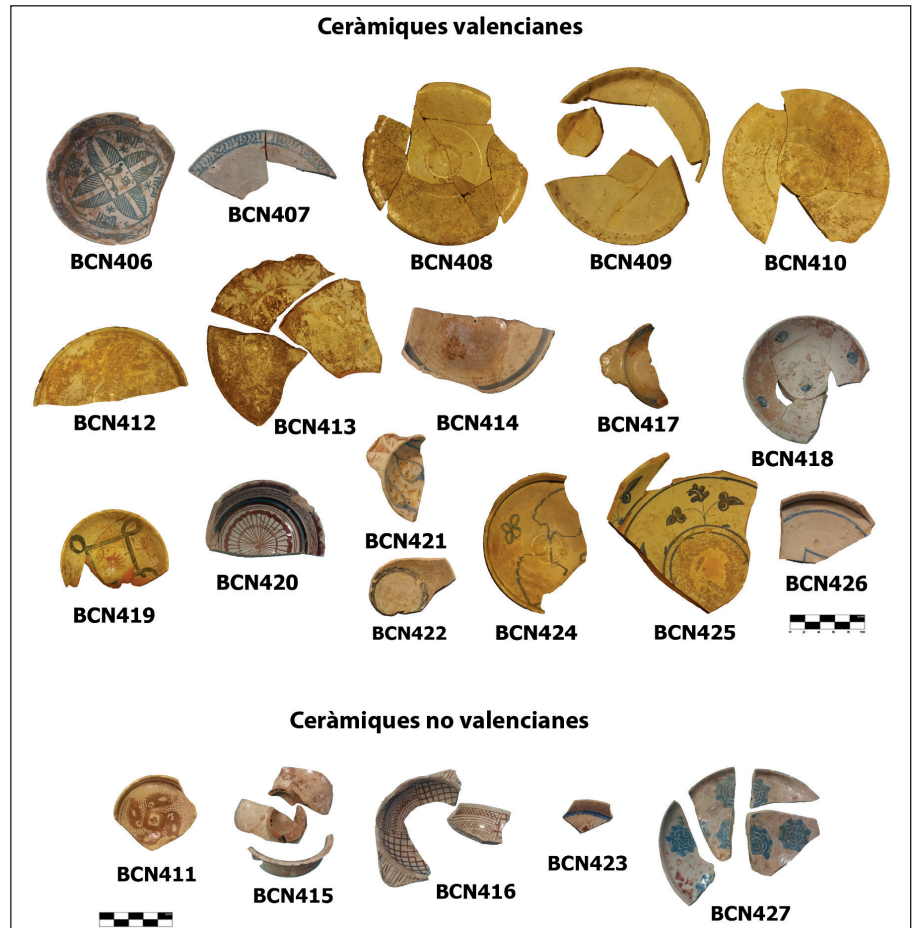
Al mateix temps, a partir de les analítiques arqueomètriques, s'ha pretès anar més enllà de les anàlisis tradicionals centrades en l'obtenció de cronologies i quantificacions.

Per poder definir els centres valencians, totes les ceràmiques seleccionades per aquest estudi han estat sotmeses a una sèrie de preparacions de laboratori per poder analitzar la seva composició química (mitjançant la Fluorescència de Raigs X) i mineralògica (a partir de la Difracció de Raigs X). Repensant les produccions de ceràmica valenciana, s'han caracteritzat noves produccions del ja conegut centre productor de Manises i de la ciutat de València i s'ha efectuat un estudi de la difusió de les produccions valencianes a l'àrea catalana.

PRINCIPALS RESULTATS EN RELACIÓ A BARCELONA

Atès que la difusió i comercialització de les produccions ceràmiques valencianes sembla que s'estendria principalment per l'àrea mediterrània, es van mostrejar ceràmiques de l'àrea catalana. Concretament s'han mostrerjat dos centres receptors: Barcelona i Santa Creu de Rodes. A més, s'han comparat amb un alt nombre de ceràmiques localitzades a altres indrets de Catalunya que l'equip ARQUB (Cultura Material i Arqueometria UB) té en la seva base de dades, a les quals se'ls hi havia atribuït un possible origen valencià en base als motius decoratius que presentaven.

Un total de 22 mostres analitzades en la present tesi procedeixen de diferents intervencions realitzades en el jaciment arqueològic de Barcelona: Antic mercat del Born, avinguda Francesc Cambó, carrer de l'Argenteria, carrer de Fonollar, carrer de Sant Honorat, Convent dels Àngels, Hospital de la Santa Creu, Illa Robador, Mercat de Santa Caterina i plaça de la Gardunya (fig. 1). Per verificar si algunes de les mostres podien correspondre a produccions de la pròpia ciutat de Barcelona, es van comparar les 22 mostres noves amb les altres 246 majòliques d'aquest centre de la base de dades de l'ARQUB. A més s'han preparat 51 mostres més del Born que seran analitzades per continuar l'estudi. De les mostres noves, 5 serien molt probablement produccions de Barcelona i 17 han quedat agrupades amb mostres que

ja s'havien associat al centre productor de Manises en estudis previs (fig. 2). Tot i que totes les peces s'havien classificat arqueològicament com a produccions valencianes, s'ha pogut determinar que algunes no ho són.

Aquest tret recalca les problemàtiques en les quantificacions dels materials, és molt freqüent la classificació errònia com a importacions d'algunes majòliques a partir de les decoracions que presenten. En aquests casos, es comptabilitzen com a importacions valencianes identificades en centres de consum i poden tractar-se de produccions d'altres centres productors que emulen l'estil valencià, inclús de la mateixa ciutat on s'han localitzat. També podria donar-se el cas, com es reflecteix en les fonts escrites, que ceramistes o pintors de ceràmiques valencianes s'haguessin traslladat a la nova ciutat i podrien seguir aplicant els coneixements i les tècniques de la seva zona d'origen amb les matèries primeres de la seva nova localitat. Així mateix, també seria

Figura 2
Ceràmiques que han quedat atribuïdes a una provinença valenciana i les que no són produccions valencianes. [Autora: M. Pinto]

factible valorar que es podria haver produït un desplaçament del coneixement i no necessàriament dels ceramistes o les peces acabades. Es tracta d'un aspecte que cal posar en èmfasi de cara a nous estudis o revisions de previs. Una quantificació d'importacions esbiaixada pot implicar que no s'estiguessin important tants productes forans com es creia i que el consum de les produccions locals podria ser major que l'estimat. Aquesta casuística podria implicar d'acord amb aquests criteris una disminució dels contactes entre alguns centres productors i receptors i per tant, unes diferències considerables en les transaccions econòmiques que implicaven els intercanvis comercials.

MU·HBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**

Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
museuhistoria@bcn.cat
barcelona.cat/museuhistoria

Ajuntament
de Barcelona